

КОНЦЕПЦІЯ
щодо відновлення української адвокатури на деокупованих територіях
АР Крим та м. Севастополь

1. Вступ

1.1. Дана концепція розроблена на таких принципах та засадах:

- ґрунтуючись на [Декларації про державний суверенітет України](#) та [Конституції України](#), законах України
- підкреслюючи, що суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах міжнародно визнаного державного кордону є цілісною і недоторканою,
- не визнаючи тимчасову окупацію російською федерацією частини території України,
- підтверджуючи невіддільне суверенне право України на відновлення і збереження її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону,
- керуючись Статутом Організації Об'єднаних Націй та Декларацією про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 року, Заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року,
- констатуючи, що у світлі положень [IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі](#) від 18 жовтня 1907 року, [Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни](#) від 12 серпня 1949 року та [Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів \(Протокол I\)](#), від 8 червня 1977 року одним із наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України стала тимчасова окупація частини території України,
- виходячи з положень резолюцій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй "Про територіальну цілісність України" від 27 березня 2014 року № 68/262, "Стан справ у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)" A/RES/71/205 (2016), A/RES/72/190 (2017), A/RES/73/263 (2018), A/RES/74/168 (2019), A/RES/75/192 (2020), а також "Проблеми милітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, Україна, а також частини Чорного та Азовського морів" A/RES/73/194 (2018), A/RES/74/17 (2019), A/RES/75/29 (2020), які підкреслюють нелегітимність проведення в Автономній Республіці Крим референдуму, визнають Автономну Республіку Крим та місто Севастополь територією, тимчасово окупованою Російською Федерацією, і закликають міжнародне співтовариство не визнавати будь-яку зміну статусу Автономної Республіки Крим і міста Севастополя на основі результатів зазначеного референдуму,
- беручи до уваги Резолюцію Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй "Агресія проти України" A/RES/ES-11/1 від 2 березня 2022 року, якою визнається, що Росія вчинила агресію проти України, порушивши базові норми ООН, і якою від Російської Федерації вимагається припинити збройну агресію проти України, включаючи також деокупацію Криму та Донбасу, негайно, повністю та безумовно вивести всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів,
- враховуючи проміжне рішення Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй від 16 березня 2022 року, відповідно до якого на найвищому юридичному рівні констатовано факт вторгнення Росії на територію України,
- враховуючи зміст рішення Європейського суду з прав людини від 14 січня 2021 року по справі *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (application nos. 20958/14 and 38334/18), яким визнано, що РФ встановила ефективний контроль над Кримським півостровом, починаючи з 27 лютого 2014 року;
- беручи до уваги положення Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України № 117/2021 від 24.03.2021 року;
- відзначаючи, що збройна агресія Російської Федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових

відомств Російської Федерації щонайменше з 20 лютого 2014 року, а 24 лютого 2022 року переросла в повномасштабне збройне вторгнення на суверенну територію України.

1.2. Після деокупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь розвиток цих територій та реінтеграції їх населення стане невід'ємною частиною великого плану відновлення України.

1.3. В даній концепції сформовані пропозиції та рекомендації щодо ймовірних викликів та потрібних заходів з відновлення діяльності інституту адвокатури та адвокатського самоврядування у звільнених Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, у тому числі, враховуючи заходи, що можливо вжити зараз до деокупації, при цьому вказані пропозиції можуть бути реалізовані чи враховані під час відновлення адвокатури й на інших деокупованих територіях.

1.4. В даній концепції виходимо з того, що відповідно до ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України "Про забезпечення функціонування української мови як державної", має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

1.5. Свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю видані окупаційною адміністрацією, будь-якими органами, їх посадовими та службовими особами на тимчасово окупованій території, є недійсними та не створюють правових наслідків в силу ч. 2 та 3 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», крім випадків що можуть бути передбачені законодавством України задля захисту та відновлення прав людини.

1.6. Відновлення української адвокатури на деокупованих територіях АР Крим та м.Севастополь розглядається в даній Концепції в тому числі як важлива складова забезпечення права на справедливе правосуддя та належний доступ до правничої допомоги цивільного населення Кримського півострову, зокрема й потерпілих від наслідків окупації та злочинних дій російської федерації.

1.7. Викладені у даній концепції напрацювання мають бути реалізовані шляхом внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правила адвокатської етики.

2. Відновлення органів адвокатського самоврядування

2.1. Розробити (зокрема із залученням адвокатів внутрішньо переміщених осіб з кримського півострову, представників професійних об'єднань адвокатів, незалежних експертів неурядових організацій), та внести зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», передбачивши можливість проведення установчої конференції адвокатів АРК та м. Севастополь і відновлення діяльності Ради адвокатів АР Крим та КДКА АР Крим до деокупації Кримського півострову.

2.2. Передбачити правові підстави для створення Ради адвокатів АР Крим та КДКА АР Крим, юрисдикція яких буде розповсюджуватись на територію двох адміністративно-територіальних одиниць - АР Крим та міста Севастополь.

2.3. В Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Регламенті КДКА регіону та Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, передбачити можливість розгляду під час дії воєнного стану скарг на адвокатів, які знаходяться на окупованій території і повідомлення яких про розгляд скарги ускладнено чи неможливе, зокрема й через проведення такого розгляду в режимі реального часу при підключенні до Інтернету, а також забезпечення комунікації шляхом листування електронною поштою тощо.

2.4. КДКА АР Крим має забезпечити належний розгляд скарг на адвокатів, діяльність яких на окупованій території АР Крим та м. Севастополь, призводить до порушень законодавства України, порушує Правила адвокатської етики, наносить шкоду правам та інтересам клієнтів.

3. Питання відновлення адвокатської діяльності та очищення адвокатури

3.1. Адвокати, які мають свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю отримане в Україні і які продовжували здійснювати адвокатську діяльність на окупованій території, або постійно проживали на окупованій території, або переїхали з підконтрольної Уряду території України чи тимчасово окупованих територій частин іншої території України на територію

Кримського півострову для продовження своєї адвокатської діяльності, зобов'язані протягом шести місяців з моменту деокупації території подати до Ради адвокатів регіону та відповідного міжрегіонального управління юстиції (або інший адміністративний орган, що буде відповідно до закону уповноважений на проведення перевірки на добросовісність\люстраційної перевірки особи) декларацію в якій офіційно заявити та підтвердити, що вони не співпрацювали з окупаційною владою на шкоду основ національної безпеки, на шкоду чи в порушення прав людини та громадян України, не входили до її органів, виборчих комісій, збройних формувань, не займали посади суддів, присяжних, прокурорів, слідчих, незаконно створених на окупованій території тощо.

3.2. Адвокати, зазначені в пункті 3.1., мають право практикувати на всій підконтрольній Уряду території України лише після подачі відповідної декларації.

Національна асоціація адвокатів України та Ради адвокатів регіону мають забезпечити таким адвокатам безоплатний доступ до належного та якісного інформаційно-методичного забезпечення та підвищення кваліфікації задля їх реінтеграції та відновлення професійної діяльності в умовах правового поля України.

3.3. В декларації має бути зазначена така інформація про адвоката:

- прізвище ім'я та по батькові, дата народження, місце реєстрації та місце фактичного проживання, телефон;
- дата видачі, номер свідоцтва та орган, що видав адвокату свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю;
- інформація чи здійснював адвокат адвокатську діяльність на окупованій території, якщо так то в якій формі – індивідуальна чи у формі адвокатського бюро, адвокатської компанії тощо;
- повідомлення від адвоката, що він:
  - не співпрацював з окупаційною владою на шкоду основ національної безпеки, на шкоду чи в порушення прав людини та громадян України, не входив до її органів, виборчих комісій, збройних формувань, не займав посаду судді, присяжних, прокурора, слідчого, незаконно створених на окупованій території;
  - не займав керівних посад в так званих органах адвокатського самоврядування, створених в окупації (“Адвокатской палаты Республики Крым”, “Адвокатской палаты г. Севастополь”), які впроваджували норми російського права на території окупованого Кримського півострову чим стверджували та сприяли окупації АР Крим та м. Севастополь країною агресором рф, а також сприяли колонізації півострову адвокатами з рф;
  - не був обраним депутатом місцевих окупаційних рад чи органів влади російської федерації;
  - не брав участь чи не покривав фактів катувань українських військових, активістів чи осіб переслідуваних з політичних мотивів, політичних діячів, осіб які працювали на українську розвідку, зокрема й інших категорій осіб, визначених положеннями Закону України №2010-IX “Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей”, тощо;
  - не здійснював наругу на Українськими державними символами;
  - не здійснював заперечення факту збройної агресії рф проти України, її виправдовування, визнання правомірної, глорифікація її учасників;
  - публічно не закликав до проведення незаконного референдуму в АР Крим та м. Севастополь у 2014 році про вихід зі складу України, в тому числі розповсюдженням матеріалів із закликами до вчинення таких дій, наданням будь-якої правової підтримки їх організації та проведення;
  - не брав участь в організації та участі у незаконному референдумі на території АР Крим та м. Севастополь в складі виборчих комісій (як голова, секретар, член, спостерігач тощо) у 2014 році;
  - не брав участь у військовій пропаганді рф, забезпеченні армії рф, збору коштів на потреби армії рф (чи може довести факт примусу надання такої допомоги);
  - не брав участь в сприянні в організації та проведенні незаконних виборів, референдумів тощо після 2014 року на окупованій території АР Крим та м.

Севастополь, а також не відвідував окуповані російською федерацією території Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської області з цією ж метою;

- не є членом російських партій, блоків, політичних та громадських спілок на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь, діяльність яких пов'язана з порушенням територіальної цілісності, національної безпеки України, пропаганді війни, забезпеченні потреб армії РФ, політично мотивованому переслідуванні громадян України за проукраїнські погляди (зокрема в розумінні ЗУ №2010-ІХ “Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей”) тощо;
- не брав участь в якості представника окупаційних органів влади у окупаційних та російських судах, інших структурах та інстанціях держави-окупанта.

3.4. Подана декларація має бути оприлюднена за виключенням інформації про дату народження адвоката, місце реєстрації та місце фактичного проживання адвоката, телефона адвоката та інших можливих персональних даних адвоката чи його клієнтів;

3.5. Громадськість має право перевірити подану адвокатом інформацію та у випадку виявлення невідповідності мають право подати скаргу до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії про позбавлення адвоката свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю у строки та у формі, визначених законодавством;

3.6. Рада адвокатів регіону та відповідне міжрегіональне управління юстиції (або інший адміністративний орган, що буде відповідно до закону уповноважений на проведення перевірки на добросовісність\люстраційної перевірки особи) зобов'язані з загальнодоступних джерел, та шляхом зібрання додаткової інформації, зокрема отриманої від громадських об'єднань, перевірити подану адвокатом інформацію та у випадку виявлення невідповідності мають право подати скаргу до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії про позбавлення адвоката свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю, у строки та у формі, визначених законодавством.

3.7. Повідомлення адвокатом в декларації інформації, що підтверджує факти компрометуючої його співпраці згідно переліку в п. 3.3. даної концепції, є підставою для Ради адвокатів регіону та відповідного міжрегіонального управління юстиції (або інший адміністративний орган, що буде відповідно до закону уповноважений на проведення перевірки на добросовісність\люстраційної перевірки особи) подати скаргу до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії у строки та у формі, визначених законодавством, для розгляду питання щодо позбавлення адвоката права на зайняття адвокатською діяльністю в Україні з виключенням даних з Єдиного реєстру адвокатів України.

3.8. Сам лише факт продовження професійної діяльності адвокатом на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь не може бути підставою для позбавлення адвоката права на зайняття адвокатською діяльністю в Україні.

3.9. Органи адвокатського самоврядування мають створити публічний реєстр з інформацією про результати подачі та розгляду відповідних декларацій адвокатами.

3.10. Забезпечити відповідальність за неподання декларації чи подання завідомо недостовірної інформації в декларації шляхом та за умов:

- не подача декларації чи подача завідомо недостовірної інформації в декларації є підставою для позбавлення адвоката права на зайняття адвокатською діяльністю в Україні з виключенням даних з Єдиного реєстру адвокатів України;
- забезпечити законодавчі підстави для збільшення строку притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів, які підпадають під викладені вище критерії, до трьох років з моменту подачі декларації;
- забезпечити звільнення від сплати будь-яких мит, внесків та зборів тощо за подачу скарги на адвокатів, які підпадають під критерії, викладені вище в даному пункті концепції.

4. Моніторинг дотримання адвокатами законодавства України, прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності

4.1. Моніторинг порушень законодавства України адвокатами, які продовжили діяльність на ТОТ.

4.1.1. НААУ до моменту відновлення діяльності Ради адвокатів регіону забезпечити постійний моніторинг порушень законодавства, фактів недобросовісної співпраці з окупаційними структурами адвокатами, які продовжили свою діяльність на тимчасово окупованій території Кримського півострову.

4.1.2. Враховуючи тривалість окупації АР Крим та м. Севастополь та неможливість фізичного контролю за діяльністю адвокатів визначити наступні критерії та формат такого моніторингу:

- збір та оцінка всіх відомих та доступних фактів згідно переліку інформації в пункті 2.3. даної Концепції, що має бути повідомлена адвокатом у відповідній декларації;
- здійснення належних заходів з боку органів адвокатського самоврядування для реагування на виявлені факти;
- отримання та опрацювання інформації з належних відкритих джерел, ресурсів незаконно створених окупаційних структур, повідомлення свідків та жертв порушень, відомості від правоохоронних та судових органів тощо;
- забезпечення ефективної взаємодії з професійними адвокатськими об'єднаннями, громадськими організаціями, адвокатами внутрішньо переміщеними особами з цих територій тощо;
- повідомлення відповідних компетентних органів України про виявлені факти недобросовісної співпраці адвокатів з окупаційними структурами з метою належного реагування;
- можливість створення та ведення публічного реєстру з інформацією про адвокатів, щодо яких виявлені факти недобросовісної співпраці з окупаційними структурами адвокатами.

4.2. Моніторинг порушень прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності на тимчасово окупованій території.

4.2.1. НААУ до моменту відновлення діяльності Ради адвокатів регіону забезпечити постійний моніторинг гарантій адвокатської діяльності та можливих порушень прав адвокатів, які продовжили свою діяльність на тимчасово окупованій території Кримського півострову.

4.2.2. Враховуючи тривалість окупації АР Крим та м. Севастополь та неможливість фізичного контролю за дотриманням прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності визначити наступні критерії та формат такого моніторингу:

- збір та оцінка всіх відомих та доступних фактів порушень прав адвокатів та стандартів адвокатської діяльності з боку окупаційних адміністрацій щодо українських адвокатів, які продовжили діяльність в окупації (зокрема адвокатів, які не йдуть на співпрацю з окупаційними адміністраціями чи то працюють з питаннями захисту прав людини в політично мотивованих справах за наслідками агресії РФ);
- здійснення належних заходів з боку органів адвокатського самоврядування для реагування на виявлені факти;
- отримання та опрацювання інформації з належних відкритих джерел, ресурсів незаконно створених окупаційних структур, повідомлення свідків та жертв порушень, відомості від правоохоронних та судових органів тощо;
- забезпечення ефективної взаємодії з професійними адвокатськими об'єднаннями, громадськими організаціями, міжнародними моніторинговими місіями, адвокатами з цих територій, адвокатами внутрішньо переміщеними особами тощо;
- повідомлення про виявлені факти порушень відповідальні органи та міжнародні структури для реагування;
- системне інформування органів адвокатського самоврядування, професійних адвокатських об'єднань, широкої громадськості щодо загроз дотриманню стандартів адвокатської діяльності та порушень прав адвокатів в умовах окупації.

Концепцію підготували:

Роман Титикало, адвокат, АО «Моріс»

Дар'я Свиридова, партнерка АО «AZONES»

Петро Кучман, засновник ГО «КримЮА»